

Dr hab. Jarosław Ropęga

Katedra Przedsiębiorczości i Polityki Przemysłowej,

Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr Bożeny Dancewicz

pt. *Zachowania etyczne w przedsiębiorstwach międzynarodowych a społeczna odpowiedzialność biznesu*, przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Małgorzaty Rozkwitalskiej, prof. WSB w Gdańsku.

1. Ogólna charakterystyka rozprawy

W swojej rozprawie doktorskiej Autorka zajęła się problematyką zachowań etycznych w przedsiębiorstwach międzynarodowych w aspekcie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Jest to temat aktualny, ważny dla teorii oraz praktyki zarządzania, jednocześnie jednak bardzo złożony i wymagający wieloaspektowego podejścia badawczego. Mgr Bożena Dancewicz skupiła się w swojej pracy przede wszystkim na aspekcie społecznym etycznych zachowań przedsiębiorstw międzynarodowych i podjęła próbę budowy modelu determinant zachowań prospołecznych tych przedsiębiorstw.

Praca składa się z 310 stron tekstu, w tym tekst zasadniczy zajmuje 277 stron. Obejmuje ona wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie i bibliografię oraz spis 24 rysunków i 102 tabel. Bibliografia obejmuje 292 pozycje literaturowe oraz 110 pozycji ze źródeł internetowych. Warta podkreślenia jest duża liczba prac anglojęzycznych autorów cytowanych w rozprawie, konieczna dla uzyskania szerokiej perspektywy w kontekście analizowanego tematu, dotyczącego przedsiębiorstw międzynarodowych. Autorka przeprowadziła w oparciu o wykorzystane pozycje szerokie i pogłębione studia literaturowe przedmiotu.

Recenzowana rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny, trzy pierwsze rozdziały są teoretyczno-przeglądowe, dwa pozostałe mają charakter badawczy.

Rozprawę zaczyna wstęp, w którym Autorka uzasadniła podjęcie tematyki badań, wskazała główny problem badawczy, problemy szczegółowe, cele i hipotezy. Została w nim również przedstawiona metodyka badań oraz struktura pracy.

W rozdziale pierwszym został zaprezentowany przegląd literatury z zakresu genezy oraz pojęcia etyki biznesu, myśli etycznej i jej miejsca w świetle teorii organizacji. Autorka dokonała uporządkowania i przedstawienia koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w ujęciu wielowymiarowym i kompleksowym.

Rozdział drugi poświęcony został charakterystyce przedsiębiorstw międzynarodowych – ich pojęciu, cechom i istocie a w dalszej części kwestiom etycznym i społecznym w przedsiębiorstwach międzynarodowych, przy uwzględnieniu wielokulturowości.

W rozdziale trzecim zaprezentowane zostały zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania zachowań prospołecznych przedsiębiorstw międzynarodowych, zidentyfikowano czynniki determinujące zachowania proetyczne korporacji w oparciu o teorię interesariuszy oraz koncepcję zarządzania wartością przedsiębiorstwa. Autorka zaproponowała model determinant zachowań prospołecznych przedsiębiorstw międzynarodowych, uwzględniający reputację, zachowania prospołeczne oraz wartość przedsiębiorstwa.

Rozdział czwarty opisuje metodykę zastosowaną w przeprowadzonych przez Autorkę badaniach empirycznych, których wyniki zostały zaprezentowane w rozdziale piątym.

W podsumowaniu Autorka przedstawiła wkład badań własnych, możliwe implikacje praktyczne zaproponowała także dalsze kierunki studiów w omawianym temacie.

2. Problem badawczy, cele oraz hipotezy

Mgr Bożena Dancewicz sformułowała główny problem badawczy jako: *Determinanty zachowań etycznych przedsiębiorstw międzynarodowych w aspekcie CSR.*

Szczegółowe problemy badawcze zostały ujęte w formie 8 pytań:

1. Czy obawa przed utratą reputacji motywuje przedsiębiorstwa międzynarodowe do zachowań etycznych?
2. Czy dostrzeżenie luki przez interesariuszy MNCs między deklaracjami a realizacją polityki CSR skłania je do zachowań etycznych?
3. Menedżerowie jakiego szczebla i z jakich krajów (macierzystych korporacji czy goszczących filie) mają decydujący wpływ na kreowanie polityki CSR?
4. Czy reputacja przedsiębiorstwa międzynarodowego w kraju goszczącym kształtuje się głównie pod wpływem opinii, jaką o tym podmiocie mają zatrudnieni w nim menedżerowie lokalni?
5. Czy organizacje międzynarodowe i liderzy opinii mają wpływ na zachowania etyczne przedsiębiorstw? Jeśli tak to jaki?
6. Czy administracja państwowa może oddziaływać na politykę CSR w MNCs?
7. Czy MNCs w krajach o niższym stopniu rozwoju ekonomicznego mają słabsze bodźce do zachowań etycznych?
8. Czy aktywność społeczeństwa w sferze publicznej skłania MNCs do zachowań etycznych?

Główny cel poznawczy dysertacji stanowi *określenie najważniejszych czynników wpływających na zachowania etyczne oraz realizowanie polityki CSR w przedsiębiorstwach międzynarodowych*. Autorka jednak w dalszej części określa cel poznawczy jako *określenie najważniejszych czynników wpływających na zachowania etyczne oraz realizowanie polityki CSR w przedsiębiorstwach międzynarodowych, z uwzględnieniem aspektu międzykulturowego, w celu wypełnienia luk w dotychczasowych badaniach, a w szczególności: wzajemnego wpływu interesariuszy na zachowania etyczne MNCs, różnicy między deklaratywnością a faktyczną postawą przedsiębiorstw w zakresie CSR, stworzenie modelu determinant zachowań etycznych MNCs i ich związku z reputacją*. Wydaje się, że tak uszczegółowiony cel byłby bardziej adekwatny w kontekście tematyki pracy niż zaproponowany przez Autorkę zbyt ogólny, moim zdaniem, główny cel poznawczy.

Cele badawcze mają charakter głównie eksploracyjny, mający za zadanie pogłębienie wiedzy związanej z czynnikami skłaniającymi MNCs do zachowań prospołecznych.

Cele szczegółowe korespondują ze szczegółowymi problemami badawczymi:

1. Określenie roli reputacji i obawy przed jej utratą w realizowaniu polityki CSR.
2. Identyfikacja luki między deklaracjami a faktycznymi zachowaniami i jej wpływu na reputację przedsiębiorstwa.
3. Identyfikacja znaczenia roli menedżerów różnego szczebla i pochodzących z różnych krajów w kreowaniu i realizowaniu polityki CSR w krajach macierzystych i goszczących.
4. Określenie wpływu opinii lokalnych pracowników na temat przedsiębiorstwa na jego odbiór w lokalnym otoczeniu.
5. Określenie wpływu organizacji międzynarodowych oraz tzw. liderów opinii na zachowania etyczne korporacji.
6. Określenie związku między aktywnością administracji państwowej różnego szczebla a zachowaniami etycznymi przedsiębiorstw.
7. Wykazanie, czy MNCs w krajach o niższym stopniu rozwoju ekonomicznego mają słabsze bodźce do zachowań etycznych.
8. Wykazanie, czy aktywność społeczeństwa w sferze publicznej skłania MNCs do zachowań etycznych.

Cele pracy zostały zrealizowane zarówno poprzez przegląd literatury z zakresu etyki w przedsiębiorstwach międzynarodowych, społecznej odpowiedzialności biznesu, jak i poprzez badania przeprowadzone przez Autorkę i przedstawione w części empirycznej pracy.

Autorka dysertacji na podstawie badań literaturowych wysunęła trzy hipotezy badawcze:

Hipoteza 1. Obawa przed utratą reputacji jest głównym motywatorem etycznych zachowań korporacji.

Hipoteza 2. Budowanie reputacji opiera się na czynnikach, takich jak: dostosowanie do standardów międzynarodowych zgodnych z oczekiwaniami opinii publicznej i wyznaczanych przez wiodące w tym względzie przedsiębiorstwa.

Hipoteza 3. Uwarunkowania kultury lokalnej mają wpływ na postawy etyczne przedsiębiorstwa.

W mojej ocenie hipotezy zostały sformułowane w sposób mało precyzyjny w stosunku do wymogów formalnych przyjętych dla hipotez badawczych.

3. Silne i słabe strony rozprawy

Za wartościowe elementy rozprawy uważam:

1. Usystematyzowanie rozważań na temat pojęcia etyki biznesu w ramach teorii organizacji, społecznej odpowiedzialności biznesu w przedsiębiorstwach międzynarodowych
2. Szeroką perspektywę analizy tematu, wykorzystanie bogatej literatury zarówno krajowej jak i zagranicznej, co pozwoliło na gruntowną analizę czynników wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań prospołecznych zachowań przedsiębiorstw międzynarodowych oraz stworzenie modelu determinant zachowań prospołecznych przedsiębiorstw międzynarodowych, który Autorka następnie zmodyfikowała o nowe czynniki wyłonione w wyniku przeprowadzonych badań.
3. Przeprowadzenie trzystopniowego badania tj., badania pilotażowe, badania wstępne oraz badania zasadnicze. Pozwoliło to na odpowiednie dobranie grupy respondentów oraz sformułowanie wyselekcjonowanych pytań. W wyniku przeprowadzonych przez Autorkę badań został zmodyfikowany model zachowań prospołecznych przedsiębiorstw międzynarodowych. Model może posłużyć w kolejnych badaniach i być rozbudowywany o kolejne elementy.
4. Praktyczne implikacje oraz ograniczenia badań i możliwe kierunki dalszych studiów.

Słabszymi stronami recenzowanej pracy są:

1. Mało przejrzysta prezentacja wyników badań w rozdziale piątym (podrozdział 5.5.) dotyczących porównania korporacji IKEA, Philip Morris oraz Chevron. W kolejnych tabelach zostały powtórzone zaprezentowane wcześniej dla poszczególnych firm wyniki badań. Rysunek lub wykres porównujący wyniki trzech korporacji stanowiłby bardziej czytelne zaprezentowanie podobieństw i różnic odpowiedzi.
2. Brak szerszego omówienia zmodyfikowanego modelu zachowań prospołecznych przedsiębiorstw międzynarodowych.
3. Brak niekiedy powiązania z problematyką rozprawy zagadnień omawianych w części pracy, np. w podrozdziale 2.1. *Pojęcie, cechy i istota przedsiębiorstwa międzynarodowego*.
4. Hipotezy są nieprecyzyjnie sformułowane w stosunku do wymogów formalnych, mają one charakter tez.

4. Ocena pod względem językowym i redakcyjnym

Układ pracy jest prawidłowy i przejrzysty, tabele i rysunki są czytelne i ułatwiają odbiór tekstu. Do najważniejszych błędów i uchybień należy zaliczyć:

1. Usterki interpunkcyjne, brak przecinków lub ich umiejscowienie w niewłaściwym miejscu zdania (np. str. 60, 159).
2. Błędy stylistyczne, np. ... *osoby biorące w badaniu odpowiedziały w sposób ujęty w tabela ...* - str. 208, 209, *Doboru celowe jednostek do badań dokonano według wielkości korporacji* - str. 198, ... *sposobu realizacji sposobu gromadzenia kapitału reputacji* – str. 161.
3. Niejednolita metoda odwoływania się do cytowanej literatury, np. stosowanie zwrotów *tamże* i *ibidem*.
4. Powtórzenie w wielu tabelach jednakowego tytułu: *Odsetek osób biorących udział w badaniu, które określiły swoje stanowisko według stwierdzeń*.
5. Stosowanie kolokwializmów, np. *Znakomita większość korporacji* – str. 89.

5. Konkluzja

Oceniając przedstawioną pracę doktorską na podstawie art. 13 pkt 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003r. nr 65,poz.595 z późn. zm.), stwierdzam co następuje:

1. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wnosi wkład do nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu.
2. Mgr Bożena Dancewicz wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.
3. Autorka rozprawy wykazała ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie objętym rozprawą.

Treść i układ pracy odpowiadają podjętej tematyce, postawionym pytaniom badawczym i realizują cele badawcze.

W podsumowaniu stwierdzam, że recenzowana rozprawa mgr. Bożeny Dancewicz pt. *Zachowania etyczne w przedsiębiorstwach międzynarodowych a społeczna odpowiedzialność biznesu*, przygotowywana pod kierunkiem naukowym dr hab. Małgorzaty Rozkwitalskiej, prof. nzw. spełnia wymagania stawiane przez obowiązujące przepisy pracom doktorskim i stanowi właściwą podstawę dla kontynuowania procesu w sprawie nadania mgr Bożenie Dancewicz stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu. W związku z powyższym wnoszę o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Łódź, 02.04.2016 r.

Jarosław Ropęga

